

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<p>I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ</p> <p>1. Датум и орган који је именовано комисију Дана 06. априла 2017. године, Наставно-научно веће Природно математичког факултета, Универзитета у Новом Саду, именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом: „Геопросторни аспекти одрживости старих заната у Бачкој“.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Др Анђелија Ивков–Цигурски, редован професор, ужа научна област: Друштвена географија, 01.05.2015., Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, председник2. Др Тамара Лукић, ванредни професор, ужа научна област: Регионална географија, 01.12.2013, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, ментор3. Др Милка Бубало-Живковић, ванредни професор, ужа научна област: Регионална географија, 21.11.2016, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, члан4. Др Кристина Кошић, ванредни професор, ужа научна област: Туризам, 20.01.2015., Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, члан5. Др Млађен Јовановић, доцент, ужа научна област: Физичка географија 01.03.2013, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, члан6. Др Ивана Пењишевић, доцент, 29.12.2016, ужа научна област: Регионална географија, туризам и животна средина, Природно-математички факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, члан
<p>II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ</p> <p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Татјана, Љиљана, Стојановић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 14.03.1978.</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Природно-математички факултет, Мастер академске студије, студијски програм Дипломирани професор географије - мастер.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија Школска 2010/2011. година, Доктор наука- геонауке (географија).</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: -</p>
<p>III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: „Геопросторни аспекти одрживости старих заната у Бачкој“</p>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Татјане Стојановић је написана на српском језику, ћирилицом, на укупно 477 стране, односно на 464 стране без садржаја, предговора, биографије и кључне документације.

Дисертација је подељена на 9 поглавља:

1. Увод (стр. 8-17): 1.1. Предмет, циљ и досадашња истраживања; 1.2. Научна оправданост; 1.3. Методологија истраживања.
2. Историјски развој занатства у Бачкој (стр. 18-32): 2.1. Стари занати у Србији; 2.2. Регионалне разлике у распореду старих заната; 2.3. Порекло занатлија у Бачкој; 2.4. Карактеристике појединих група и подгрупа заната до краја 20. века.
3. Географски положај, границе и величина Бачке (стр. 33-36).
4. Физичко- географске карактеристике и њихов утицај на развој старих заната (стр. 37-262): 4.1. Геолошко- геоморфолошке карактеристике Бачке; 4.2. Занати који не почивају на геолошко- геоморфолошким карактеристикама; 4.3. Клима, 4.4. Воде, 4.5. Земљиште, 4.6. Биљни и животињски свет.
5. Друштвено- географске карактеристике и њихов утицај на развој старих заната (стр. 263-379): 5.1. Концепт одрживог развоја и резултати истраживања; 5.2. Привредни утицај на одрживост старих заната у Бачкој, 5.3. Утицај непривредних делатности на одрживост старих заната у Бачкој.
6. Карактеристике савременог занатства (стр. 380-395): 6.1. Подршка старим занатима у Бачкој; 6.2. Одрживост старих заната у Бачкој; 6.3. Анализа предности и недостатака, односно могућности и претњи за развој старих заната на подручју Бачке (SWOT анализа), 6.4. ПЕСТ анализа.
7. Закључак (стр. 396-398).
8. Литература (стр. 399-412).
9. Прилози (стр. 413-471).

Дисертација садржи 198 референци, од којих су 149 литературни извори, 20 извори података и 29 линкови веб-сајтова. У њој се налази 24 табеле, 277 фотографија, 73 графикона, 17 карта и 5 група прилога.

На основу свега изложеног, Комисија је позитивно оценила све делове докторске дисертације.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наслов дисертације јасно је и прецизно формулисан и у складу са проблематиком и садржајем саме дисертације. Наслов указује на комплексно проучавање одрживости старих заната у Бачкој са геопросторних аспеката.

1. У провом поглављу (**Увод**) се објашњава шта се подразумева под појамом старих заната. Кандидаткиња је децидно навела законску регулативу везану за идентификовање врста занатске делатности, а којом се тумаче и појмови: уметнички занати, традиционални занати, домаћа радиност и услужне делатности. У уводу се уводи у проблематику постојања и стања занатства. У њему се прецизира предмет и циљ истраживања. Кандидаткиња потом даје детаљан преглед досадашњих истраживања у свету, али и у Србији. Она потом објашњава научну оправданост приступању израде ове теме. У наслову Методологија истраживања су наведене методе које су коришћене. Приказане су и социо-демографске карактеристике испитаника, који су пажљиво одарбани ради анализе тренутног стања међу старим занатима. Дакле, у уводу је задовољена форма уобичајених, уводних разматрања везаних за тему и истраживање.

2. Друго поглавље (**Историјски развој занатства у Бачкој**) је фокусирано на историјске прилике у којима се развијало и цветало занатство. У њему се приказују званични подаци о занатству у Србији и анализирају разлике на мезорегионалном нивоу у Војводини. У оквиру овог поглавља се објашњава зашто је Бачка најпогоднија регионална целина за проучавање занатства. У овом поглављу укратко су дате и чињенице о пореклу бачких занатлија и о карактеристикама појединих група и подгрупа заната до краја 20. века. Кандидаткиња је успела да наведе неопходне чињенице о историјском развоју занатства у Бачкој, а да притом не оптерети обим дисертације.

3. Треће поглавље (**Географски положај, границе и величина Бачке**) је процедурално нужно у свим радовима географског садржаја. Оно коректно илуструје све чињенице везане за географски положај, границе и величину Бачке, као једне од регионалних целина Региона Војводине.

4. Четврто поглавље (**Физичко- географске карактеристике и њихов утицај на развој старих заната**) је комплексно. У њему је преглед старих заната у Бачкој дат по принципу који везује одређену физичко-географску карактеристику са занатом који зависи од ње. Оваквим приступом је обезбеђено тумачење постојања, упражњавања, али и опстанка одређених старих заната. Резултати истраживања су наменски фотографски документовани, што илуструје труд и обим теренских истраживања Кандидаткиње. У овом поглављу су посебно издвојени стари занати који не почивају на физичко-географским карактеристикама Бачке. Обим текста показује колико су за старе занате Бачке важне њене физичко-географске карактеристике, и да се међу њима нарочито издвајају особености биљног и животињског света. Посебну вредност у овом поглављу дају картографски прилози са учртаним локалитетима на којима се упражњавају одређени стари занати.

5. Пето поглавље (**Друштвено- географске карактеристике и њихов утицај на развој старих заната**) има три дела. Концепт одрживог развоја је коректно сагледан и са социодемографског, економског и еколошког аспекта. За сагледавање је формирана анкета у коју су укључени упитници и истраживања спроведеног међу занатлијама региона Сабах у Малезији. На тај начин су отворене могућности интернационалног поређења. Поред тога, обезбеђен је завидан ниво објективности у карактерисању стања и прилика које утичу на одрживост старих заната у Бачкој. Привредни утицај на одрживост старих заната у Бачкој је приказан по делатностима. Он је разматран са аспекта саобраћаја, трговине и туризма. Резултати су имали верификацију у анкетном истраживању. Њиме се дошло и до информација које се нису могле наћи у едицијама било које врсте. Утицај непривредних делатности на одрживост старих заната у Бачкој постављен је на адекватно место у хијерархији наслова. Резултатима истраживања је препознат и лепо истакнут значај и важност образовања и културе у одрживости старих заната.

6. Највреднији делови шестог поглавља (**Карактеристике савременог занатства**) су различите анализе старих заната у Бачкој којима су илустроване њихове карактеристике. То су анализа подршке старим занатима, анализа његове одрживости, анализа предности и недостатака, односно могућности и претњи за развој старих заната, познатија као SWOT анализа и анализа политичких, економских, социолошких и технолошких фактора, познатија под скраћеницом ПЕСТ. Ове анализе су употпуности у функцији настојања постизања објективног тумачења стања и одрживости старих заната у Бачкој.

7. Седмо поглавље (**Закључак**) коректно сумира све добијене резултате истраживања према најважнијим прикупљеним чињеницама, хроношки и кроз призму постављених хипотеза.

8. Осмо поглавље (**Литература**) се састоји од укупно 149 извора литературе домаћих и страних аутора, 20 извора података и 29 линкова веб-сајтова, што чини укупно 198 референци. Литература је завидног обима, савремена и релевантна за тему истраживања, с обзиром да стари занати нису честа тема на географским ширинама које насељавамо.

9. У деветом поглављу (**Прилози**) дато је 5 прилога. У првом прилогу приказан је коришћен анкетни упитник за људе који се баве занатима различитих профила. У другом прилогу је Евиденција (регистар) сертифицираних старих и уметничких заната и послова домаће радиности. Наредни прилог чини десет табела резултата добијених рађењем Т-теста. Прилог који следи се састоји из шест табела које приказују резултате једнофакторске анализе АНОВА варијансе. Последњи прилог има пет табела Post-hoc Tukey HSD теста. У последња три прилога се налазе нумерички резултати на основу којих је писано највише

закључака у дисертацији.

На основу свега изложеног, комисија је позитивно оценила све делове докторске дисертације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Stojanović Tatjana, Ivana Penjišević, Tamara Lukić, Bojan Đerčan (2017): Computer Literacy of Young People in Serbia and Regional Differences, *Geographica Pannonica*, Volume 21, Issue 1, March, ISSN 0354-8724 - **M24**

Lukić Tamara, Bojan Đerčan, Rastislav Stojsavljević, Milka Bubalo Živković, Ivana Penjišević, **Tatjana Stojanović** (2015): The Influence of Policies on the Rural Part of the Pannonian Plain, Case Study: Region of Vojvodina, *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, Vol. 62, pp. 157-172, Oct. 2015, ISSN: 2300-2697- **M53**

Lukić Tamara, **Tatjana Stojanović**, Bojan Đerčan, Milka Bubalo-Živković, Jelena Živković (2015): The Geographical Aspects of Traditional Handicrafts in Serbia, *European Researcher*, Vol.(100), № 11, 747-758, DOI: 10.13187/er.2015.100.747, ISSN 2219-8229 – **M53**

Lukić Tamara, Bojan Đerčan, Milka Bubalo Živković, **Tatjana Stojanović**, Rastislav Stojsavljević (2015): Karakteristike ekonomske aktivnosti stanovništva Republike Srbije početkom 21. veka, sa posebnim osvrtom na Region Vojvodine, 4. *Srpski kongres geografa sa međunarodnim učešćem "Dostignuća, aktuelnosti i izazovi geografske nauke i prakse" povodom 150 godina od rođenja Jovana Cvijića*, Kopaonik, Knj. 1: 369-374. ISBN 978-86-6283-032-6 – **M63**

На основу правилника докторских студија Универзитета у Новом Саду, комисија констатује да кандидат испуњава услове за одбрану докторске дисертације.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Анализа простора Србије издвојила је Војводину као регион у коме се налази више од половине регистрованих занатских радњи. Пажња је фокусирана на Бачку, регионалну целину Војводине у међуречју Дунава и Тисе, јер је скоро две трећине војвођанских радњи регистровано управо на њеној територији. Тиме је оправдано зашто је истраживање спроведено на територији Бачке.

Стари занати нису до сада проучавани са геопросторних аспеката. Резултати литературних истраживања о старим занатима како у Србији, тако и у свету су испитивани проверавани у комуникацији са главним актерима занатске делатности у Бачкој. Преко четири стотине занатлија је својим сугестијама, коментарима и партиципацијом у истраживању помогло да се растумаче узроци и последице проблема у занатству, да се објасне недоумице добијене математичко-статистичким поступцима обраде резултата анкетног упитника и да личним примером покажу начине одрживости.

Истраживањем је доказано да су природне карактеристике утицале и одређивале сировине које се користе у старим занатима и омогућавале рад одређених занатлија. Сировине су и данас све присутне и обновљиве. Занатска производња не загађује животну средину (X_1), те је еколошки а подобна и одржива.

Геодемографска анализа је илустровала полно старосну, социоекономску, етничку и образовну структуру оних који се баве старим занатима. Утврђена је неповољна старосна структура, али и

постојање простора за ангажовање младих у облику хобија и самозапошљавања. Више од половине испитаника је био старости између 50 и 69 година. Анализа је потврдила полну диференцијацију (X_2) и да етничке групе Војводине интензивније негују старе занате (X_3) у поређењу са већинским становништвом. Више од половине анкетираних занатлија нису били припадници већинског становништва. Поред тога, показала је значај утицаја етничке и образовне структуре у одређеним врстама старих заната. Више од половине анкетираних занатлија има стечено средње образовање, а 22,4% њих је високо образовано. Дескриптивна статистика је показала да су то људи који се употпуности слажу да верују у своје могућности да остваре оно што желе (M 4,6; σ 0,79), воле да раде сами (M 4,5; σ 0,83), да поседују потребне вештине (M 4,5; σ 0,87), да им је занатство страст (M 4,7; σ 0,76). Они су се сложили и са способношћу организације производње и продаје (M 3,6; σ 1,18), повезивања са другим људима ради стварања нових идеја, решавања проблема и развијања нових послова (M 4,4; σ 0,90). Међутим, они се нису сложили (M 2,4; σ 1,45) да поседују вештине вршења рачуноводства/књиговодства чиме се тумачи не тако редак рад „у илегалу“.

Анализа економске одрживости је потврдила значај подршке и предузетничких иницијатива старим занатима (X_4). Скоро три петине занатлија је пронађено у градским срединама. Мање од трећине њих није имао друге приходе. Испитаници су се сложили да је занатство прикладан начин за додатну зараду (M 3,6; σ 1,46). Доказан је позитиван утицај на друге привредне токове. Примера ради, на карти која показује европске државе са којима се одвија трговина производима старих заната учртно је дванаест држава. Поред њих трговина се обавља и са неколико ваневропских држава. Објашњен је значај очувања старих заната ради обogaћивања туристичке понуде, али и утицај туризма на њихову одрживост (X_5). Производи старих заната се користе и продају на етнографским, привредно-фолклорним, забавно туристичким, верским и дечијим манифестацијама.

Применљивост производа старих заната је изразита у непривредним делатностима, као што су образовање и култура. Резултати истраживања показују да стари занати могу бити корисни у акцијама везаним за очување традиције и културног наслеђа. Подизање свести о корисности очувања старих заната организованим акцијама њихове демонстрације код младих може бити у функцији развијања њихове активације у локалној средини, волонтеризма и предузетничких иницијатива. Резултати истраживања о старим занатима би могли да иницирају веће активирање жена у намери самозапошљавања. Резултати указују на мање познате могућности које пружају стари занати у свету, а које би се могле покренути у Србији.

Доказано је да на одрживост старих заната позитиван утицај имају политичка подршка, различите предузетничке иницијативе и ангажовање младих са мотивом уметничке еманципације. Анкетирани занатлије се не слажу употпуности да постоји подршка владиних агенција (M 1,7). Међутим, стандардна девијација (σ 1,40) открива велики степен њиховог међусобног неслагања, што значи да је мањи део њих ипак успео да искуси ову врсту подршке. У дисертацији су наведени и примери алтернативних видова подршке старим занатима, као што су смањивање пореза и организовање тзв. „Улица старих старих заната“.

Стари занати су у овом историјском тренутку неконкурентни, са ограниченим приступом тржишту, немају задовољавајућу промоцију и подршку власти. То су ствари које се могу брзо кориговати правном регулативом, односно законима о: занатству, занатским коморама, пореском изузећу, подстицајним мерама за развој итд. Веома важно је да се неким производима старих заната што пре заштити географско порекло.

Проширивање тржишта на међународном нивоу утицао би на повећање прихода од продаје, потребе за проширењем производње, већим бројем ангажованих у занатству, те његовој потпуној реafirмацији и ревитализацији. Дакле, истраживање је потврдило могућност реалне одрживости старих заната на простору Бачке (X_0).

Сходно томе, Комисија је позитивно оценила резултате и закључке истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Приказ резултата је постављен према редоследу излагања који је уобичајен у садржајима привредно-географске тематике. Део чињеница је добијен теренским истраживањима и на основу коришћења упитника чији су резултати обрађени помоћу адекватних анализа, математичко - статистичких поступака и компарација. Оне прате очекивани редослед излагања, те су овим стапањем употпуности стављене у функцију тумачења сваке откривене или потврђене појаве у простору и друштву везане за старе занате. На основу начина приказивања и тумачења података, може се констатовати да рад садржи оригиналне научне резултате који задовољавају захтеве нивоа докторске дисертације. Преузета методологија сличног истраживања спроведеног у Малезији обезбедила је поређења на међународном нивоу. Тумачење резултата рада је уверљиво, научно оправдано и подржано бројним литературним изворима и фотографијама. На основу тога се може нагласити да је Кандидаткиња јасно и систематично уз помоћ карата, прилога, табела и графикана приказала резултате истраживања и целокупног рада на докторској дисертацији. На основу њих изведени су закључци који одговарају предмету студије и пружају одговоре на постављене хипотезе истраживања.

Комисија је позитивно оценила начин приказа и тумачења резултата.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

2. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Комисија сматра да је дисертација кандидата Татјане Стојановић написана у складу са образложењима написаним у пријави теме.

3. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација Татјане Стојановић садржи све битне елементе оригиналног научног рада из области Друштвене (привредне) и Регионалне географије.

4. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Оригиналан допринос ове тезе је у доказивању да занатство може да буде одрживо. У раду се наводе услови који омогућују ту одрживост, а међу којима су најважније просторне карактеристике Бачке, тј. проучаваног простора. Доказано је да је занатство сагласно са еколошким принципима одрживости. Политичка подршка и предузетничке иницијативе су препознати као неизоставни делови њихових организовања у функцији одрживости. Потврђивањем хипотезе да мањинске етничке групе Војводине интензивније негују старе занате доказана је важност очувања њиховог културног наслеђа и рад на њиховој одрживости. Објашњен је значај очувања старих заната и ради обогаћивања туристичке понуде, али и утицај туризма на њихову одрживост.

Постојећа литература на српком језику веома има мало садржаја везаних за занатство, а готово ништа о геопросторним аспектима одрживости занатства, те и старих заната. О овој теми се може наћи у иностраној литератури, али она не разматра прилике на простору Бачке. С обзиром на то, докторска дисертација представља неоспорно велики допринос домаћој науци, пре свега привредној географији, и предмет је будућих међународних поређења.

Дисертација представља студију урађену у одређеним политичким и економским приликама, те има неоспоран историјски значај. Она ће моћи да буде коришћена и у пракси, за унапређење уџбеничке литературе на различитим степенима образовања, као и као литература за прављење туристичке понуде неког насеља, руте или локалитета у Бачкој.

5. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Увидом у докторску дисертацију и детаљним прегледом свих резултата комисија није уочила недостатке који би утицали на резултате истраживања и закључке рада.

X ПРЕДЛОГ:

Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију Татјане Стојановић под називом „Геопросторни аспекти одрживости старих заната у Бачкој“. На основу тога, Комисија предлаже Наставно-научном већу Природно-математичког факултета, Универзитета у Новом Саду да прихвати позитивну оцену и кандидату одобри јавну одбрану.

У Новом Саду, 20. април 2017. године

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

Председник: Др Анђелија Ивков Цигурски, редовни професор
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет

Ментор: Др Тамара Лукић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет

Члан: Др Милка Бубало Живковић, ванредни професор,
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет

Члан: Др Кристина Кошић, ванредни професор,
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет

Члан: Др Млађан Јовановић, доцент,
Универзитет у Новом Саду,
Природно-математички факултет

Члан: Др Ивана Пењишевић, доцент,
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Природно-математички факултет